

Gyulai József (1933-2021)

A földi lét megszakadása, az elmúlás mindig nehezen feldolgozható, de mindnyájunknak szembe kell nézni ezzel a megmásíthatatlan pillanattal. Fiatal korunkban még a szakma „nagy öregjeként” tekintünk a távozókra és meghatódva, a példaképre gondolva, egy-egy közös élmény pillanatait felidézve próbáljuk tudomásul venni a természet alapigazságát. Életünk múlásával azonban eljön az az időszak is, amikor már generációnk tagjai lépnek a végtelenség egyirányú ösvényére. Eszünkkel ezt is tudomásul vesszük, de érzelmeink felkavarodnak. E zűrzavar annál erősebb, minél több közös esemény, pillanat részesei lehettünk. Nehezen csillapodó hullámokat indított el bennem is Kispéter József professzor – aki fiatal korában évtizedet egy szobában töltött Gyulai Józseffel a „Budó Intézetben” – telefonhívása Szegedről 2021. február 14.-én a kora délután. A reggeli órákban még azt terveztem, hogy küldök egy érdeklődő e-mailt a „szegedieknek”, közeledik a József-nap. Mindketten ott koptatták az egyetem padjait, és olyan szerencsés voltam, hogy életüket részleteiben is megismerhettem^{1,2}. Most éjjel a nekrológot írva szinte lebénulva ülök a képernyő előtt. Hogyan is lehet megemlékezni egy – mind emberileg, mind szakmailag – kiváló emberről? Aki ismerte Gyulai Józsefet, az embert, a barátot, a tanárt, az akadémikust, aki előadásait vagy a hivatkozott könyv zenei anyagát hallgatta, aki – ... és itt nehezen tudnám lezárni a felsorolást – biztosan egyetért a „kiváló ember” részeiben kifejtetetlen minősítéssel.

Engedje meg a Tisztelt Olvasó, hogy érzelmeimet visszaszorítva csupán a tényeket soroljam Gyulai József életével kapcsolatban, mintegy extrakcióját adva eseménydús életének.

Hódmezővásárhelyen született 1933. augusztus 21-én, ahol az Elemi Népiskolában, majd a Református/Állami Bethlen Gábor Gimnáziumban folytatta tanulmányait (1939-1951) és az utóbbiban érettségizett. A zenéhez kötődő vonzalmamárközépiszkolás korában is teret követelt, így 1948-51 között a Szegedi Zenekonzervatórium (SZZ) növendéke lett, a zeneszerzés

főiskolai szakon. Az érettségit követően felvételt nyert a Liszt Ferenc Zeneakadémiára és a Szegedi Tudományi Egyetem Természettudományi Karára (TTK). Végül marad a TTK és a SZZ hallgatója. Tudományos tevékenysége már egyetemista korában elkezdődött és töretlenül haladt tovább. Az indulásban munkahelyi vezetőjének, Budó Ágostonnak (1914-1969) ösztönző szerepe egész életére meghatározó. A fokozatszerzés 1960-ban indult egyetemi doktori disszertációval, majd a fizikai tudományok kandidátusa (1971), doktora (1979), MTA levezető tagsági székfoglaló (1990) és az MTA rendes tagsági székfoglalóval 1996-ban fejeződik be. Érdekességnek tűnhet, hogy a József Attila Tudományegyetem, Természettudományi Kar 1. sorszámú PhD fokozatának tulajdonosa is Gyulai József lett, aki ezt a kandidátusi fokozatának „honosítása” kapcsán 1996-ban kapta meg.

Munkahelyeit tekintve abban a gimnáziumban kezdett, ahol érettségizett, majd az egyetemén folytatta, de félállásban megbízást vállalt a Műszaki Fizikai Kutatóintézetben. Közben Budó Ágoston elvülhetetlen támogatásával elindult azon a

¹ Gyulai József, *Ifjan-Éretten-Éltesen – 80 kérdés-válasz közel nyolc évtizedről*, beszélgetőtárs: Tóth László, Miskolc-Budapest, 2012, ISBN 978-963-08-4355-3 <http://mek.oszk.hu/11600/11676/11676.pdf> (Letöltés dátuma: 2021.02.15.)

² Kispéter József, *Ifjan-Éretten-Éltesen – 80 kérdés-válasz közel nyolc évtizedről*, beszélgetőtárs: Tóth László, Miskolc, 2014, ISBN 978-963-08-9580-4, <https://mek.oszk.hu/16400/16442/16442.pdf> (Letöltés dátuma: 2021.02.15.)

pályán, ami tevékenységét a világ élvonalába emelte. Ennek első lépése a Leningrádba kapott ösztöndíj volt. Mentora segítségével 1969-ben szeptemberében kezdődik a később rendszeres amerikai tartózkodás a California Institute of Technology (CalTech)-ben. A vendéglátónak, Jim Mayernek – és természetesen Gyulai József tevékenységének köszönhetően – az 1974-80 periódusban ez évente 2-3 hónapos pasadeniai tartózkodásra bővül a munkatársai számára is. A közös munka eredményei nem csupán Gyulai Józsefet emelte nemzetközileg elismertté, hanem hazánk is felkerült az „ionimplantációs technológiát sikeresen megvalósítók színpadára”. Ezt követi a Cornell Egyetemen másfél éves ösztöndíja 1983-84 években. Ide még visszatért 1986-ban 2 hónapra, de rövid franciaországi tartózkodásokat követően Erlangen lett kutatásainak, meghívásainak centruma, ahol 1988-2003 között évente 2-4 hónapot töltött az egyetemen vagy a Fraunhofer Intézetben.

A szegedi 15 év munkát követően – Budó Ágoston halála után – 1970. december 15-én családjával Budapestre költözve élete, szakmai tevékenysége meghatározó módon három intézményhez kötődött. Ezek a Központi Fizikai Kutató Intézet (KFKI), Budapesti Műszaki Egyetem és Bay Zoltán Intézet, noha ezek mindegyikében a strukturális átalakulások különböző „lánykori” nevei is megtalálhatók. Pál Lénárd – a KFKI akkori igazgatója – lett pályafutásának további mentora. Igaz, a találkozás véletlenszerű volt, de az egymásra találás az ionimplantációs technológia meghonosodását, a félvezetők alkalmazásának megkezdését eredményezte. Beosztásai a tudományos munkatárs, tanszékvezető, igazgatón át a KFKI Igazgató Tanácsának elnöke határok között változott. Széleskörű szakmai szemlélete és elismertsége eklatáns módon nyomom következő azzal (is), hogy beosztásai elé írhatja az „alapító” kifejezést. Ezek egyike a Bay Zoltán Anyagtudományi és Technológiai Intézet, amelynek „alapító igazgatója” volt 1993-1995 között. Később e nonprofit K+F struktúra kuratóriumának tagja is volt.

A néhány mondattal bemutatott és jellemzett életút következménye a szinte felsorolhatatlan tagság, szerep a legkülönbözőbb hazai és nemzetközi szakmai és civil szervezetekben. Az elismertséget pedig érzékeltessék a következők: MTA Műszaki Tudományok Osztály osztályelnöke (2004-2011), Eötvös Loránd Fizikai Társulat tiszteletbeli elnöke (2003-tól), a Kármán Tódor Díjbizottság tagja

2006-tól, a Novofer Gábor Dénes Díj kuratóriumának elnöke. A nemzetközi ismertségét és elismertségét konferencia-elnökségek, megtszitelteések nehezen csokorba szedhető felsorolásaival lehetne csak érzékeltetni, hozzátevé mindig azt a megjegyzést, hogy „nem teljes”. A nagy nyilvánosság előtt folytatott tevékenységének elismerései sem maradtak el. Szakmai téren az Akadémiai Díj, Széchenyi Díj, Eötvös Loránd Fizika Társulat Érme, „Dontor Honoris Causa” a Miskolci és a Pannon Egyetemen. A közéleti tevékenységét a Magyar Érdemrend középkeresztje a csillaggal, a Széchenyi Társaság Díja, a Prima Díj („tudomány” kategóriában) érzékeltetheti.

Nemzetközi konferenciákon betöltött szerepe, meghívásai, plenáris előadásai, elnökségi tagságai felsorolhatatlanok. Ezek száma végtelenbe konvergál.

Gyulai Józsefnek a szakmai életben betöltött „beton szilárdságú” szerepét, egyéniségét nagymértékben színesíti, hogy már 15 éves korában kortársaival színdarabot ad elő – többek között a szintén Hódmezővásárhelyen születettekkel, Antal Imrével (1935-2008) és Gombos Katalinnal (1929-2012), verseket ír, 1956. november 4-én „Gyászindulót” komponál, a Fészek klubban szerepel, a Mindentudás Egyetemének előadója, a Művészasztal vendége, életével kapcsolatban számos média közkedvelt meghívottja.

A sikerekben rendkívül gazdag életmű további bővülésének szigorú határa, a 2021. február 12. lett. Gyulai József ekkor lépett át a végtelenség mezsgyéjére. Nehéz szívvel és szomorúan búcsúznak Tőle mindazok, akik ismerték, becsülték, szerették, akik akár egy pillanatra is észrevehették szája szögletében jellegzetes baráti mosolyát és szemének fényét. Kedves Jóska, mi – akik még maradunk egy ideig ezen az oldalon – tudjuk, hogy igen eredményesen, hatékonyan és mindnyájunk javára fordítottad azt a 31.952 napot, amelynek kezdetén környezeted (az általad sokszor emlegetett módon) „Rózsikának és nem Józsikának” becézett. Emlékedet nem csupán mi őrizzük, hanem szülőhelyeden, Hódmezővásárhelyen 2014. február 1-jén alapított „Gyulai József Természettudományos Műhely” és annak mindenkori tagjai is.

Nyugodj Békében!

Toth László